

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamista koskevaksi lainsäädännöksi

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 8/2024 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Eeva Vartio, sosiaali- ja terveysministeriö
- opetusneuvos Petri Haltia, opetus- ja kulttuuriministeriö
- erityisasiantuntija Janne Savolainen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- erityisasiantuntija Juuso Mäkinen, valtiovarainministeriö
- erityisasiantuntija Anna Toni, työ- ja elinkeinoministeriö
- valtiosihteeri Laura Rissanen, sosiaali- ja terveysministeriö
- erikoistutkija Tuomo Virkola, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT
- johtaja Kirsi Heinivirta, Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskus (Jotpa)
- opetusneuvos Marko Aaltonen, Opetushallitus
- erikoistutkija Mirva Heikkilä, Turun yliopisto
- erikoissuunnittelija Ilpo Lahtinen, Kansaneläkelaitos
- kehittämisspäällikkö Jarkko Lahtinen, Suomen Kuntaliitto
- erikoistutkija Johanna Korkeamäki, Kuntoutussäätiö
- johtava asiantuntija Mirja Hannula, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- tutkimusjohtaja Antti Kauhanen, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA
- vastaava koulutuspoliittinen asiantuntija, tiiminvetäjä Matti Tujula, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry
- neuvottelujohtaja Anna Kukka, Kunta- ja hyvinvointialueuetyönantajat KT
- erityisasiantuntija Eira Bani, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- asiantuntija Jussi-Pekka Rode, Sivistysala ry
- koulutuspoliittinen asiantuntija Riina Nousiainen, STTK ry
- koulutus- ja työllisyysasioiden päällikkö Mikko Heinikoski, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp

- johtaja Tuulikki Saari, Työllisyysrahasto
- valtuuston varapuheenjohtaja Salla Sutinen, Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto VOL ry
- professori Toomas Kotkas
- professori Olli Mäenpää
- professori Janne Varjo

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- saamelaiskäräjät
- Saamelaisalueen koulutuskeskus (SAKK)
- Helsingin kaupunki
- Turun kaupunki
- Vantaan kaupunki
- Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr
- Akava ry
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry
- Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- Suomen kesäyliopistot ry
- Suomen Lukiolaisten Liitto ry
- Suomen Opiskelija-Allianssi — OSKU ry
- Suomen opiskelijakuntien liitto — SAMOK ry
- Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
- Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry
- Vammaisfoorumi ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Hallituksen esitys aikuiskoulutusetuuksista annetun lain ja vuorotteluvapaalain kumoamiseksi on yksi pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaisen julkisen talouden sopeuttamisen toimenpiteistä. Pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelman mukaan hallitus on sitoutunut julkisen talouden rahoitusaseman kohentamiseksi vahvistamaan julkista taloutta toimenpidekokonaisuudella, joka vahvistaa julkista taloutta nettomääräisesti kuudella miljardilla eurolla vuoden 2027 tassa. Neljä miljardia tästä on tarkoitus toteuttaa menosopeutuksilla ja kaksi miljardia työllisyyttä parantavilla toimenpiteillä. Esityksen tavoitteena on vähentää julkisia menoja ja lisätä työllisyyttä. Aikuiskoulutustuen lakkauttamisen on hallituksen esityksessä arvioitu vähentävän julkisia menoja 175 miljoonalla eurolla vuodessa ja lisäävän työllisyyttä 10 000 työllisellä vuodessa. Vuorotteluvapaan lakkauttamisen on arvioitu vähentävän julkisia menoja 27 miljoonalla eurolla ja ammattitutkintostipendin lakkauttamisen 11,5 miljoonalla eurolla vuodessa.

Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille, että aikuiskoulutustukea koskevalla lainsäädännöllä toteutetaan sivistyksellisten oikeuksien (perustuslain 16.2 §) ohella työllistävää koulutusta (perustuslain 18.2 §:n toinen virke) koskevaa lainsäätäjälle säädettyä toimeksiantovelvoitetta. Koska aikuiskoulutustuki ja ammattitutkintostipendi ovat tarkoitettuja jo työelämässä oleville, niitä kos-

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp

kevan koulutuksen voidaan lausunnon mukaan kuitenkin katsoa kuuluvan työllistävän koulutuksen reunavyöhykkeelle. Hallituksen esityksellä on eri hallinnonaloille kohdistuvia vaikutuksia, ja sivistysvaliokunta on tarkastellut esitystä toimialansa kannalta.

Valiokunnan näkemyksen mukaan ehdotettu aikuiskoulutustuen ja ammattitutkintostipendin lakkauttaminen ei vaaranna merkittävästi jatkuvan oppimisen toteutumista. Esitys tulee kuitenkin aiheuttamaan muutoksia työelämässä olevien aikuisten osaamisen kehittämiseen. Esimerkiksi aikuiskoulutustuen lakkauttaminen tulee siirtämään vastuuta opintojen aikaisesta toimeentulosta opiskelijoille itselleen ja työnantajille sekä lisäämään työn ohessa opiskelua nykyiseen verrattuna. On kuitenkin tärkeä huomata, että esityksessä ei ole puututtu koulutukseen hakeutumisen ja pääsemisen mahdollisuuksiin eikä opetuksen maksuttomuuteen. Sivistysvaliokunta esittää, että työelämä- ja tasa-arvovaliokunta ehdottaa asiasta lausumaa (*Valiokunnan lausumaesitys*).

Aikuiskoulutusetuuksien tarkoitus ja kohdentuminen

Aikuiskoulutustuki on koulutukseen osallistumisen ajalta maksettava tuki, jota maksetaan korvaukseksi opintojen aikaisesta ansionmenetyksestä. Ammattitutkintostipendi puolestaan on kertakorvaus ammatillisen tutkinnon suorittaneille. Mainittuja tukia ja niiden saamisen edellytyksiä on selostettu kattavasti hallituksen esityksen nykytilan kuvauksen ja arvioinnin yhteydessä.

Lakkautettaviksi ehdotettujen etuuksien tarkoituksena on ollut kannustaa palkansaajia ja yrittäjiä paitsi kehittämään myös ylläpitämään ammattitaitoaan. Kyseisen tukijärjestelmän taustalla on ollut tarve varautua työelämän kehityksen asettamiin uusiin ammattitaidon kehittämistä ja ylläpitoa koskeviin vaatimuksiin järjestämällä työssä oleville henkilöille kannuste kehittää osaamistaan koulutuksella yleistä opintotukea korkeammalla tukitasolla (HE 8/2024 vp, s. 6 ja HE 150/2000 vp, s. 6—7). Aikuiskoulutustukea on hyödynnetty eri käyttötarkoituksiin, kuten osaamistaan korottamiseen, pätevytyymiseen omalla ammattialalla ja alan vaihtamiseen.

Hallituksen esitys perustuu lähtökohtaisesti julkisen talouden tasapainottamisen tarpeeseen. Siihen liittyen ja esityksen vaikutusten arvioimista varten hallituksen esityksessä ja saaduissa asiantuntijalausunnoissa on tarkasteltu sivistysvaliokunnan toimialan kannalta muun muassa sitä, onko aikuiskoulutustuen tukemana tapahtuva koulutus kohdentunut yhteiskunnassa tarkoituksenmukaisesti.

Kohdentuminen sukupuolittain

Saatujen selvitysten mukaan naiset ovat hyödyntäneet aikuiskoulutustukea miehiä enemmän. Vuonna 2022 aikuiskoulutustuen saajista naisia oli 76 prosenttia ja miehiä 24 prosenttia. Siten aikuiskoulutustuen lakkauttaminen kohdistuu suurimmaksi osaksi naisiin.

Eniten tukea on hyödynnetty sosiaali- ja terveysalalla, kun taas rakentamisessa ja teollisuudessa sen käyttö on ollut keskimääräistä vähäisempää, ja tuen käyttämistä koskevien sukupuolten välisten erojen onkin arvioitu johtuneen erityisesti työmarkkinoiden sukupuolittuneisuudesta. Valiokunta pitää tärkeänä, että esityksen vaikutuksia seurataan myös sen sukupuolivaikutusten kannalta ja tunnistettuihin ongelmiin puututaan vaikuttavilla ja tehokkailla toimenpiteillä.

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp

Toimialakohtainen kohdentuminen

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille huoli siitä, että aikuiskoulutustuen lakkauttaminen tulee vaikeuttamaan työvoimapulasta kärsivien toimialojen — erityisesti sosiaali- ja terveysalan sekä kasvatus- ja koulutusalan — mahdollisuuksia saada tarvittavat osaamisvaatimukset täyttävää henkilöstöä. Toisaalta asiantuntijalausunnoissa ja hallituksen esityksessä on tunnustettu, että aikuiskoulutustuki ei ole kuitenkaan riittävästi vaikuttanut henkilöiden siirtymiseen työvoimapulasta kärsiville aloille. Myös aikuiskoulutustuen saajien toimialajakauman on todettu viittaavan siihen, että aikuiskoulutustuki ei ole kaikilta osin kohdentunut rakennemuutoksen kielteisten vaikutusten lieventämiseen.

Valiokunta tunnistaa edellä todetut huolet aikuiskoulutustuen kohdentumisen ongelmista ja uudistaa eri yhteyksissä esille tuomansa tarpeen löytää ratkaisut varhaiskasvatuksen henkilöstön saatavuuden parantamiseksi (ks. esim. SiVL 6/2023 vp, s. 4 ja SiVM 19/2021 vp, s. 21). Osaavan henkilöstön riittävä määrä sekä alan veto- ja pitovoima ovat merkittäviä tekijöitä muun muassa varhaiskasvatuspalvelujen laadun kannalta. Osaajapulaan on kiinnitetty huomiota pääministeri Orpon hallitusohjelmassa, jonka mukaan laadukkaiden sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä varhaiskasvatuspalvelujen saatavuus on jo vaarantunut ja osaajapula uhkaa myös opetusalaa. Ongelman ratkaisemiseksi hallitus on sitoutunut muun muassa lisäämään jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon alalla sekä kasvatusaloilla. Valiokunta pitää tavoitetta hyvänä ja toteaa, että riittävän ja osaavan henkilökunnan turvaaminen samoin kuin osaamisen kehittämisen mahdollistaminen ovat myös keinoja ylläpitää ja edistää työssä olevien ihmisten työhyvinvointia. Tärkeää on varmistaa, että osaamisen kehittämisen mahdollisuuksissa huomioidaan maamme vähemmistökielisten ryhmien tarpeet.

Koulutus- ja osaamistason nostaminen sekä jatkuvan oppimisen edellytysten turvaaminen

Joidenkin asiantuntijalausuntojen mukaan hallituksen esityksellä heikennetään mahdollisuuksia osaamis- ja koulutustason nostamiseen. Hallituksen esityksessä esitetyn arvion mukaan aikuiskoulutustuen lakkauttamisella voi olla haitallisia vaikutuksia osaamistason nostamisen edellytyksiin erityisesti sellaisten työnantajien kohdalla, jotka ovat henkilöstönsä jatko- ja täydennyskoulutuksessa tukeutuneet erityisesti aikuiskoulutustuella tuettuihin opintovapaisiin. Aikuiskoulutustuen saajia koskevien toimiala- ja sektorikohtaisten tarkastelujen perusteella edellä todettu koskee erityisesti kuntia kasvatuksen ja koulutuksen toimialoilla sekä hyvinvointialueita. Saaduissa lausunnoissa on toisaalta kiinnitetty huomiota siihen, että aikuiskoulutustuki ei kehittämis-toimista huolimatta ole riittävästi kohdentunut heikoimmin koulutettujen ja matalapalkka-aloilla työskentelevien koulutustason nostamiseen.

Valiokunta saamaansa selvitykseen viitaten toteaa, että aikuiskoulutuksen vaikutukset osaamistason parantamiseen riippuvat voimakkaasti henkilön aiemmasta koulutustaustasta. Aikuiskoulutustuen vähäisen vaikutuksen koulutusasteen nostamiseen on todettu johtuneen myös siitä, että aikuiskoulutustuen saajien joukossa on paljon opiskelijoita, joilla on ennestään korkeakoulutuskinto suoritettuna.

Tutkintojen suorittamiseen on kannustettu myös ammattitutkintostipendeillä. Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksen mukaan niiden kohdalla on kuitenkin havaittu olevan alikäyttöä, jolle ei

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp

ole pystytty osoittamaan syytä. Selvityksessä ei ole osoitettu, että stipendin ja tutkintojen suorittamisen välillä olisi tilastollisesti merkitseviä vaikutuksia. Asiantuntijalausuntoon viitaten valiokunta toteaa, että ammattitutkintostipendin merkitys kokonaisuudessaan on suhteellisen pieni, joten muilla keinoilla, kuten koulutuksen tarjontaa ja koulutuksen järjestäjien kannustimia kehittämällä, voidaan saada vaikutuksiltaan tehokkaampia tapoja edistää koulutukseen hakeutumista sekä tutkinnon tai tutkinnon osien suorittamista.

Vuorotteluvapaajärjestelmän lakkauttaminen poistaa työssä olevilta henkilöiltä yhden mahdollisuuden ottaa työstä vapaata osaamisen kehittämistä varten, mutta on huomattava, että kyseisen vapaajakson pitämisen edellytyksenä ei ole sen aikainen opiskelu vaan työssä jaksamisen tukeminen. Vuorotteluvapaan käytölle ei ole säädetty rajoituksia, joten työntekijä voi käyttää vuorotteluvapaan haluamallaan tavalla ja saada vuorottelukorvausta. Hallituksen esityksen valmistelussa ei ole ollut käytettävissä verrokki- ja kohdejoukkoon perustuvaa tutkimustietoa siitä, miltä osin vuorotteluvapaajärjestelmän lakkauttaminen mahdollisesti vaikuttaa osaamis- ja koulutustasoon sekä jatkuvan oppimisen edistämiseen. Saadun selvityksen mukaan hallituksen esityksen valmistelussa käytettävissä olleiden rekisteritietojen perusteella vuorotteluvapaan käyttäminen koulutautumiseen on todennäköisesti suhteellisen vähäistä.

Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille, että taloudellisesta näkökulmasta katsottuna yhteiskunnan on perusteltua tukea aikuiskoulutusta, jonka yhteiskunnalliset hyödyt ylittävät sen kustannukset ja joka ilman yhteiskunnan tukea jäisi toteutumatta. Todennäköisimmin tämän hyödyn on katsottu toteutuvan matalasti koulutettujen ja koulutustasoaan nostavien koulutuksen kohdalla. Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaan jatkuvan oppimisen koulutusresursseja on tarkoitus kohdistaa erityisesti henkilöihin, jotka nostavat koulutustasoaan, sekä koulutuksiin, jotka edesauttavat työllistymistä esimerkiksi työvoimapula-aloille. Valiokunta pitää tärkeänä, että rajalliset resurssit käytetään mahdollisimman hyvin, ja toteaa ottavansa kantaa mahdollisesti sen käsiteltäviksi tuleviin jatkuvan oppimisen koulutusta koskeviin esityksiin erikseen.

Vaikka hallituksen esityksellä ei sinänsä ehdoteta muutettavaksi aikuiskoulutuksen palvelurakenteita, se tulee aiheuttamaan uudistustarpeita esimerkiksi jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmälle. Jatkuvan oppimisen palveluja tarvitaan jatkossakin, koska ne ovat keskeinen keino sopeutua työmarkkinoilla tapahtuviin muutoksiin. Valiokunta uudistaa koulutuspoliittisesta selonteosta antamassaan mietinnössä esittämänsä näkemyksen läpi työelämän jatkuvan oppimisen tärkeästä merkityksestä (SiVM 19/2021 vp, s. 30) todeten, että esimerkiksi teknologinen kehitys, globalisaatio ja väestön ikääntyminen muuttavat ammattirakenteita sekä työn tekemisen tapoja ja luovat yksilötasolla tarpeen kehittää osaamista uusien vaatimusten mukaiseksi.

Esityksen muista koulutuksen toimialalle kohdistuvista vaikutuksista

Saaduissa asiantuntijalausunnoissa on tuotu esille kysymyksiä esityksen vaikutuksista korkeakoulutukseen hakeutumiseen, koulutustarjontaan ja hakijamääriin. Valiokunta viitaten hallituksen esitykseen (muun muassa kohdat 4.2.1.4 ja 6.1.3) toteaa, että aikuiskoulutustuella ei yleisesti ottaen ole arvioitu olleen vaikutusta tutkintoon johtavan ammatillisen koulutuksen tai korkeakoulutuksen aloituspaikkamääriin. Kuten hallituksen esityksessä on arvioitu, aikuiskoulutustuella voi olla vähäisiä vaikutuksia yksittäisten alojen tai koulutusohjelmien koulutusmääriin.

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp

Asiantuntijalausunnoissa on kiinnitetty huomiota myös siihen, että aikuisten opiskelumahdollisuuksia koskevat ratkaisut eivät koske pelkästään aikuisopiskelijoita, vaan ne vaikuttavat myös siihen, miten nuoret kokevat kouluttautumisen näköalat sekä uudelleen valitsemisen ja elinikäisen oppimisen mahdollisuudet. Ne vaikuttavat myös siihen, kuinka määrääviä ensimmäiset opiskelupaikkaa ja työuraa koskevat valinnat ovat.

Valiokunta korostaa, että jatkuvan oppimisen ja siihen liittyvien toimien kehittämisessä tulee ottaa huomioon koulutusjärjestelmän kokonaisuus siten, että uudistuksissakin turvataan joustavat mahdollisuudet osaamisen kehittämiseen elämän eri vaiheissa ja tilanteissa. Koulutusta koskevis- sa ratkaisuis- sa tulee varmistaa, että ne eivät hankaloita opiskelijaksojen sijoittamista joustavasti elämän ja työuran aikana elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti. Lisäksi on tärkeää huomioida, että opiskelu työn ohella on vaativaa, ja erityisen vaativaa se on heille, joilla on jokin opiskelua hankaloittava oppimisvaikeus, vamma tai sairaus.

Lakien voimaantulo ja siirtymäaika

Hallituksen esitykseen sisältyvän siirtymäsäännöksen mukaan aikuiskoulutustukea on mahdollista saada opintoihin, jotka alkavat viimeistään 31.7.2024. Tukea on mahdollista saada vuoden 2025 loppuun asti. Ammattitutkintostipendi voidaan myöntää 31.7.2024 mennessä suoritettun tutkinnon perusteella.

Asiantuntijalausunnoissa on ehdotettu aikuiskoulutustuen lakkauttamisen lykkäämistä, kunnes tuen korvaavia toimenpiteitä on saatu käyttöön. Valiokunta toteaa, että aikuiskoulutustuen saamisen ehdotettu takaraja on vuoden 2025 loppu. Siirtymäsäännöstä ehdotetaan sovellettavaksi aikuiskoulutustukeen, jossa 15 kuukauden mittainen tukikausi on jo myönnetty ennen aikuiskoulutusetuuksista annetun lain kumoamisajankohtaa, joka esityksen mukaan olisi viimeistään 1.6.2024, sekä tukeen, jota koskeva oikeus alkaisi viimeistään 31.7.2024. Mainittu takaraja mahdollistaa sen, että viimeistään 31.7.2024 alkavien opintojen ja tukikauden perusteella aikuiskoulutustukea on mahdollista saada 15 kuukautta. Ehdotettu muutos aikuiskoulutustuen lakkauttamiseksi ei merkitse aikuiskoulutustuen lakkauttamista kokonaan 1.8.2024, vaan aikuiskoulutustukea olisi edelleen mahdollista saada 31.12.2025 asti nykyiseen lainsäädäntöön perustuvan 15 kuukauden pituisen tukikauden ajalta.

Valiokunta pitää ehdotettua siirtymäaikaa perusteltuna, ja kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että siirtymäsäännöksen kohta, jonka mukaan aikuiskoulutustukea on oikeus saada opintoihin, jotka alkavat viimeistään 31.7.2024, voi olla ongelmallinen opiskelijalle ja hänen työnantajalleen: Opiskelupaikan elokuussa 2024 alkaviin opintoihin saaneet henkilöt, jotka hakevat oikeutta aikuiskoulutustukeen vuoden 2024 huhti-toukokuun aikana ja täyttävät tuen saamisen edellytykset, tulevat saamaan hakemuksestaan myönteisen päätöksen, koska se tehdään nyt voimassa olevan lainsäädännön nojalla. Kun kyseisen tukioikeuspäätöksen saaneet henkilöt hakevat ensimmäistä kertaa tuen maksupäätöstä esimerkiksi elokuussa alkaneiden opintojen ensimmäisen tuki-kuukauden jälkeen (1.9.2024), tukea ei voida esityksen mukaisen lainsäädännön perusteella myöntää hakijalle, koska opinnot ovat alkaneet heinäkuun 2024 jälkeen. Tästä voi aiheutua vaikeuksia sekä opiskelijalle että hänen työnantajalleen, kun he ovat jo ehtineet sopia opintovapaas- ta ja mahdollisista sijaisjärjestelyistä. On tärkeää, että tukien lakkauttamisen vaikutuksista tiedo-

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp

tetaan tehokkaasti, jotta aikuiskoulutustuen turvin opintojensa suorittamista suunnittelevat henkilöt voivat sen suunnitelmissaan ottaa huomioon.

Uusi malli aikuisten osaamisen kehittämiseksi

Aikuiskoulutustuen on nähty olevan tarpeellinen taloudellinen kannustin pidempään työelämässä toimineille kouluttautua joko uudelle toimialalle tai nostaa omaa koulutustasoaan, joten sen korvaavan mallin toimeenpano on valiokunnan näkemyksen mukaan erittäin tärkeää. Aikuisopiskelijat ovat suorittaneet opintojaan myös töidensä ohessa ilman etuuksia, mutta on huomattava, että kaikissa tilanteissa se ei ole mahdollista.

Valiokunta pitää erittäin hyvänä, että sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut työryhmän valmistelemaan esitykset keinoiksi tukea työuran aikaista jatkuvaa oppimista ja vahvistaa erityisesti niiden henkilöiden osaamista, joilla on heikko työmarkkina-asema ja matala koulutustaso. Työryhmän toimikausi on jo päättynyt ja se on saanut ehdotuksensa valmiiksi.

Asiantuntijalausunnoissa esitettyyn yhtyen valiokunta korostaa, että uuden mallin tulee perustua aikaisempaa paremmalle ymmärrykselle siitä, miksi aikuiskoulutukseen eivät ole osallistuneet sellaiset työntekijät, jotka siitä erityisesti hyötyisivät. Kehittämistyö on hyvä käynnistää ja toteuttaa koulutuksen toimijoiden ja työelämän yhteistyönä mahdollisimman pian aloilla, joilla päätoiminen opiskelu aikuiskoulutustuella on ollut merkittävä jatkuvan oppimisen muoto, kuten sosiaali- ja terveysalalla sekä kasvatusalalla. Tällaisia toteutusmalleja tulee olla riittävästi tarjolla jatkossakin koulutustarpeen ennakointia hyödyntäen.

Muutosten vaikutusten seuranta

Valiokunta toteaa, että aikuiskoulutustuen lakkauttaminen on muutos, jonka vaikutuksia eri ryhmien työuran aikaiseen osaamisen kehittämiseen ei ole tässä vaiheessa voitu arvioida kovinkaan tarkasti, vaan tehtyihin arvioihin on todettu liittyvän epävarmuuksia. Myöskään asiantuntijalausuntojen perusteella ehdotetun muutoksen vaikutuksista ei ole ollut yksimielisyyttä. Valiokunta painottaa, että uudistusta tulee seurata ja arvioida selvittämällä erityisesti aikuiskoulutustuen lakkauttamisen vaikutuksia työuran aikaisen kouluttautumisen kasautumiseen tietyille ihmisryhmille ja aloille sekä osajapulaan erityisesti kasvatus-, sosiaali- ja terveysaloilla, joilla tukea on paljon hyödynnetty.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että työelämä- ja tasa-arvovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon ja

*että työelämä ja tasa-arvovaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi lausuman.
(Valiokunnan lausumaesitys)*

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp

Valiokunnan lausumaesitys

Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamisista aiheutuvia vaikutuksia, mukaan lukien koulutuksen sukupuolivaikutukset, ja ryhtyy tarvittaviin kohdennettuihin toimenpiteisiin, jos seurannassa ilmenee, että lakkauttamisella on huomattavia negatiivisia vaikutuksia työvoimapula-alojen henkilöstön saatavuuteen.

Helsingissä 10.4.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Inka Hopsu vihr
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Milla Lahdenperä kok (osittain)
jäsen Nasima Razmyar sd
jäsen Sara Seppänen ps
jäsen Jaana Strandman ps
jäsen Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Oskari Valtola kok (osittain)
varajäsen Ritva Elomaa ps
varajäsen Hanna-Leena Mattila kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp Eriävä mielipide 1

Eriävä mielipide 1

Perustelut

Suomessa on osaavan työvoiman kohtaanto-ongelma, ja muuttuva työelämä ja muuttuvat osaamistarpeet edellyttävät jatkuvaa oppimista koko työuran ajan osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseksi. Haasteeseen vastaamisen on laajasti nähty edellyttävän koko työikäisen väestön koulutustason nostamista sekä jatkuvan oppimisen tukemista ja mahdollistamista. Aikuisten koulutustason nostaminen on myös osa EU:n sosiaalisten oikeuksien pilarin pohjalta asetettuja ns. Porton tavoitteita, joihin Suomi on sitoutunut (tavoite: 60 % EU:n aikuisista osallistuu vuosittain osaamisen kehittämiseen), joten se nähdään myös kansainvälisesti merkittävänä tavoitteena.

Hallituksen esitys ei tunnista aikuiskoulutustuen ja ammattitutkintostipendin merkitystä elinikäisen oppimisen ja työuran aikaisen jatkuvan oppimisen edistämisessä. Näiden etuuksien lakkauttamisen myötä Suomessa ei enää olisi kollektiivisesti rahoitettua järjestelmää, joka kannustaisi työikäisiä kehittämään osaamista työuran aikana tai kouluttautumaan uuteen ammattiin. Tässä Suomen kehitys poikkeaisi merkittävästi niin muiden Pohjoismaiden kuin useiden Euroopan unionin jäsenmaiden kehityksestä.

Vuorotteluvapaan lakkauttaminen ei tue hallitusohjelman kirjauksia työllisyyden lisäämisestä ja työurien pidentämisestä. Nykyisen työhistoriavaatimuksen takia vuorotteluvapaaajärjestelmä edistää erityisesti työuran loppupuolella olevien työssä jaksamista. Lisäksi vuorotteluvapaa edistää sijaisina toimivien työttömien työnhakijoiden työllisyyttä. Vuorotteluvapaaajärjestelmä tarjoaa monelle vammaiselle ja osatyökykyiselle työntekijälle mahdollisuuden päästä työelämään.

Vaikka näidenkin tukimuotojen lakkauttamista perustellaan säästötoimena, on huomioitava, että työntekijöiden aikuiskoulutustuen lakkauttaminen ei suoraan vähennä valtion velkaantumista, sillä työntekijöiden aikuiskoulutustuki ja ammattitutkintostipendi rahoitetaan työttömyysvakuutusmaksuilla, joita maksavat työntekijät ja työnantajat puoliksi. Vain yrittäjien aikuiskoulutustuki rahoitetaan valtion budjetista, ja sen osuus on erittäin vähäinen.

Hallitusohjelmassa on lisäksi päätetty useista muista jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia heikentävistä toimista. Ohjelmassa on päätetty avoimen korkeakouluopetuksen ja vapaan sivistystyön opiskelijamaksujen korottamisesta ja valtion rahoituksen vähentämisestä vastaavasti. Lisäksi hallitus on korkeakoulujen rahoitusmalleja muuttamalla heikentämässä korkeakoulujen kannusteita ottaa opiskelijaksi henkilöitä, joilla on jo aiempi opiskelupaikka tai tutkinto, kuten alanvaihtajia.

Aikuiskoulutustuki

Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen on ristiriidassa hallitusohjelmaan kirjatun jatkuvan oppimisen tavoitteen sekä jo pidempään yhteiskunnassamme tärkeänä pidetyn elinikäisen oppimisen ideaalin kanssa. Kriisien, kuten sotien, pandemioiden ja ilmastonmuutoksen, keskellä toimiminen vaatii uudenlaisia ratkaisuja, joihin avain on koulutus. Kriisit tekevät myös työelämästä vaikeasti ennakoitavaa. Aikaisemmin työura nähtiin suoraviivaisena polkuna, jolla työntekijät ratio-

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp Eriävä mielipide 1

naalisesti tavoittelivat yhä parempaa asemaa ja palkkaa. Nykyään työura nähdään pikemminkin monimutkaisena kehkeytymisenä kuin yksilön suoraviivaisina valintoina.

Kestävä tapa rakentaa tervettä työelämää myös tulevaisuudessa on taloudellisesti mahdollistaa vapaaehtoinen kouluttautuminen. Suomalaiseen hyvinvointivaltiomalliin on perinteisesti kuulunut mahdollisuus kouluttautumiseen missä tahansa elämänvaiheessa. Aikuisopiskelija kohtaa jo tällä hetkellä monenlaisia haasteita liittyen koulutukseen pääsyyn, perheellisyteen ja ylipäättään opiskelijastatukseen. Lisäksi aikuiskoulutukseen osallistuminen ei aina ole mieluista itsensä kehittämistä, vaan koulutuspakko ja koulutusinflaatio ohjaavat pyrkimyksiä. Siksi aikuiskoulutustukea käyttävien, vapaaehtoisesti kouluttautuvien ihmisten pyrkimykset ovat erityisen arvokkaita. Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämänä sivistyksen teemavuonna 2024 on väärä signaali heille, jotka haluavat päivittää osaamistaan.

Hallituksen esityksen tarkastelusta piirtyy kuva tyypillisestä aikuiskoulutustuen käyttäjästä: Hän on perheellinen nainen, joka opiskelee kasvatus- tai terveys- ja hyvinvointialaa. Hänellä on jo jonkin verran koulutusta, mutta palkka on suomalaisten mediaanipalkkaa pienempi. Tutkimusten mukaan työllistettävyyden vaateet kohdistuvat jo nyt erityisesti nuoriin naisiin. Perheellisen, pienituloisen ihmisen on vaikeaa, ellei peräti mahdotonta, taloudellisesti irrottautua kokopäiväiseen lähiopiskeluun, mitä moni tutkinto edellyttää. On myös otettava huomioon, että aikuiskoulutustuella pystytään usein rahoittamaan vain osa opiskelusta. Toisin kuin hallituksen esityksessä väitetään, tästä ei voida tehdä johtopäätöstä, että silloin koko tutkinnon suoritusaikakin pystyttäisiin rahoittamaan itse. Päinvastoin aikuiskoulutustuki mahdollistaa myös sellaisen opintojen vaiheen, jota on muuten vaikeaa toteuttaa, esimerkiksi lähiopetusta sisältävän jakson tai palkattoman harjoittelun. Näin ollen aikuiskoulutustuen lakkauttaminen heikentäisi mahdollisuuksia kouluttautua ja vaihtaa ammattia työuran aikana sosioekonomiseen asemaan ja varallisuuteen katsomatta.

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, sekä kasvatus- että terveys- ja hyvinvointiala, jotka ovat hyvin edustettuina aikuiskoulutuen käytössä, kärsivät työvoimapulasta. Nämä ovat myös aloja, joilla opinnot sisältävät pakollista läsnäoloa sekä kokopäiväisiä harjoitteluja. Näin ollen tutkintojen suorittaminen työn ohessa on mahdotonta ja edellyttää työelämästä irrottautumista. Näin ollen aikuiskoulutustuen lakkauttaminen on ristiriidassa näiden alojen työvoimapulan helpottamisen kanssa. Hallituksen esityksen mukaan tukea käytetään myös paljon näiden alojen sisällä. Tämä on linjassa jatkuvan oppimisen ja oman osaamisen kehittämisen kanssa. On eettisesti arveluttavaa, jos työntekijöitä halutaan pitää matalalla koulutustasolla vastoin heidän omia pyrkimyksiään.

Lisäksi hallituksen esityksessä oletetaan, että aikuiskoulutustuen lakkauttaminen vapauttaisi koulutuspaikkoja nuorille. Esimerkkinä Turun yliopistossa varhaiskasvatuksen opettajan aloituspaikkoja vuoden 2023 yhteishaussa jäi täyttämättä 40. Tällainen yhteiskunnalle välttämätön ala tarvitsee jokaisen alalle haluavan, iästä riippumatta. Näin ollen oletamus siitä, että aikuiskoulutustuen lakkauttaminen vapauttaisi koulutuspaikkoja nuorille, on väärä.

Viime vuonna yksistään työvoimapulasta pahasti kärsivälle sote-alalle kouluttautui yli 6 000 alanvaihtajaa aikuiskoulutustuen turvin, ja opetus- ja kasvatusalallekin toista tuhatta. Lisäksi yli 3 500 sote-alan ammattilaista jatkokouluttautui aikuiskoulutustuen avulla. Silti esimerkiksi Hel-

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp Eriävä mielipide 1

singistä puuttuu tälläkin hetkellä yli puolet pätevistä varhaiskasvatuksen opettajista eli edelleen yli 1 300 ammattilaista. Kaikkiin avoimiin paikkoihin ei aina saada edes yhtä hakemusta, jolloin tehtäviä hoitavat vaihtuvat, lyhytaikaiset ja usein epäpätevät sijaiset. Hakijoita korkeakoulupaikkoihin ei liioin ole enää entiseen tapaan lainkaan riittävästi, ja valmistuneista nuorista monet loppulta suuntautuvat muualle työelämään kuin päiväkoteihin. Suurinta osaa näistä opettajan viroista hoitaa nyt epäpätevinä sijaisina esimerkiksi lastenhoitaja, ilman opettajan koulutusta. Niin ikään Espoosta ja Vantaalta puuttuu yhteensä yli tuhat varhaiskasvatuksen opettajaa. Lisäksi yksinomaan Helsinki laskee tarvitsevansa vielä 1 720 sosionomia ja opettajaa lisää vuosikymmenen loppuun mennessä, jolloin kahden kolmesta työntekijästä pitää olla korkeasti koulutettu varhaiskasvatuksen opettaja tai sosionomi. Ammattitaitoisen ja pätevän työvoiman saatavuuden tilanne on pääkaupunkiseudun ohella vakava eri puolilla maata.

Hallitus on sitoutunut toimimaan koulutetun sote- ja varhaiskasvatuksen henkilöstön saatavuuden parantamiseksi, lisäämään alojen veto- ja pitovoimaa, tukemaan urapolkumalleja, kehittämään työoloja, mahdollistamaan ammatillista kehittymistä sekä kehittämään varhaiskasvatuksen laatua. Niin ikään hallitus on lupautunut turvaamaan alalla jo työskenteleville erilaisia mahdollisuuksia pätevyitä esimerkiksi varhaiskasvatuslain mukaisiin tehtäviin muunto- ja monimuotokoulutuksella samalla, kun se on luvannut selkiyttää sosionomien roolia varhaiskasvatuksessa ja lisätä varhaiskasvatuksen sosionomien koulutusta.

Hallituksen esitys jättää alakohtaisen tarkastelun aikuiskoulutuksen leikkauksen vaikutuksista vähälle eikä tarpeellisissa määrin huomioi aikuiskoulutustuen merkitystä yllä oleviin alakohtaisiin työvoimatarpeisiin. Arvio siitä, etteikö tuen poisto vaikuttaisi työvoiman saatavuuteen, perustuu yleisen tason tarkasteluun eikä huomioi tarpeeksi ala- tai aluekohtaisia eroja. Esityksellä on hyvin vakavat seuraukset esimerkiksi vanhustenhoidon työvoiman saatavuuteen. Vanhustenhoidon töihin johtavissa koulutuksissa hyvin suuri osuus opiskelijoista on aikuisia, ja aikuiskoulutustuki on heille hyvin merkittävä opiskelun mahdollistaja.

Hallituksen esityksessä todetaan, että korkeakoulutuksessa hakijoita on yleisellä tasolla enemmän kuin aloituspaikkoja eikä pulaa opiskelijoista ja sen myötä työntekijöistä näin ollen syntyisi. Tämä ei pidä paikkaansa kaikilla aloilla tai kaikkien korkeakoulujen suhteen tälläkään hetkellä eikä varsinkaan tulevaisuudessa. Hakijamäärät esimerkiksi sairaanhoitajakoulutukseen ovat pienentyneet viime vuosina, vaikka toistaiseksi hakijoita on keskimäärin ollut riittävästi ja hakijasummaa riittää vielä joksikin aikaa. Jo nyt osassa ammattikorkeakouluja ensisijaisia hakijoita on valitettavan vähän.

Aikuiskoulutustuella on tärkeä merkitys koulutustason nostamisen näkökulmasta, jotta kansallinen 50 prosentin koulutustavoite saavutetaan vuoteen 2030 mennessä.

Vanhempien opiskelijoiden merkittävä osuus vanhustyöhön liittyvissä koulutuksissa koskee myös ammatillista toista astetta. Lähihoitajan tutkinnon ikääntyneiden hoidon osaamisalan kohdalla näkyy, että suurin osa uusista opiskelijoista, vuonna 2022 jo yli 73 %, oli yli 30-vuotiaita. Osuus on kasvanut viime vuosien aikana.

Aikuiskoulutustuki on ollut tärkeä tekijä työvoimapulasta kärsivillä aloilla myös veto- ja pitovoiman, työssä jaksamisen ja kehittymismahdollisuuksien kannalta. Tuen leikkaus olisi merkittävä

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp Eriävä mielipide 1

isku hallituksen omille tavoitteille näiden alojen suhteen, varsinkin kun kyseisten alojen houkuttelevuus niin toisella asteella kuin ammattikorkeakouluissa on laskenut ja esimerkiksi vanhustenhoito nojaa vahvasti vanhempiin opiskelijoihin.

Työvoimapula sote-alalla on akuutti, joten olisi hedelmällisempää saada suoraan toiselta asteelta valmistuneita pian työelämään kokemusta kartuttamaan ja varmistaa heille mahdollisuus jatkaa opintoja edelleen myöhemmin, kuten tähänkin asti. Tällainen työelämän kiertokulku myös lisää työssä jaksamista ja pidentää osaltaan työuria, ja siten myös työllisyysvaikutukset ja tuottavuus ovat pitkällä tähtäimellä positiivisia. On myös riski, että jos mahdollisuus uralla etenemiseen vietään pois, vähentää se halua kouluttautua alalle ylipäätään. Varsinkin sote- ja kasvatusaloilla pätevyysien saavuttaminen tutkintoja suorittamalla on kuitenkin säänneltyä ja siksi keskeistä.

On myös huomioitava se, että mahdollisuus aikuiskoulutustukeen mahdollistaa samanaikaisesti työssä jaksamiseen vaikuttamisen. Opinnot antavat työkaluja omaan työhön ja sen kehittämiseen, vaikka ei vaihtaisikaan työtä eikä ansiotaso suoraan nousisikaan.

Kiinnostusten muuttuminen on myös perusteltu syy vaihtaa alaa, sillä ihmisen kiinnostukset ja arvostukset ylipäänsä muuttuvat elämäntilanteiden, ikääntymisen ja henkilökohtaisen kehittymisen myötä. On kaikkien etu, että ihmiset löytävät merkityksellisiä koulutus- ja urapolkuja ja ovat terveitä ja tyytyväisiä työssään. Tällöin uravalinnat ovat myös kestävämpiä. Olisikin panostettava siihen, että ihmisillä olisi saatavilla riittävästi tietoa, neuvontaa ja ohjausta elämän siirtymävaiheissa sekä koulutus- ja työurapäätöksiä tehdessään.

Työn ohessa opiskelu tai omien säästöjen käyttäminen ei välttämättä ole yhdenvertaisesti mahdollista kaikille yksilöille mm. taloudellisen tilanteen/elämäntilanteen tai työpaikan järjestelyjen (läsnätyö, vuorotyö, työn kuormittavuus) vuoksi. Myös työnantajilla voi olla erilaisia mahdollisuuksia tukea henkilöstönsä kouluttautumista (toimiala, yrityksen koko), eikä tilanne ole helppo esimerkiksi työvoimapulasta kärsivillä sote- ja kasvatusaloilla.

Aikuiskoulutustuen lakkauttamisella voi olla erittäin merkittäviä vaikutuksia tuenhakijan asemaan. Ennen palkansaajan aikuiskoulutustuen hakemista työntekijän on tullut sopia työnantajansa kanssa opintovapaasta haettavalle tukiajalle. Työntäjällä ei ole kaikissa tilanteissa opintovapaalain mukaan velvollisuutta ottaa opintovapaalle jäänyttä työntekijää takaisin ennen sovittua opintovapaan päättymistä esim. koska työnantaja on palkannut sijaisen opintovapaan ajaksi. Kun lakimuutoksella on tarkoitus estää tuen maksu syksyllä 2024 alkaviin opintoihin, vaikka oikeus tukeen olisi ehditty myöntää ennen lakimuutoksen voimaantuloa, voi ehdotettu muutos johtaa siihen, ettei tuenhakijan toimeentulo ole turvattu seuraavista syistä: henkilö ei välttämättä voi palata työhönsä, hän ei ole oikeutettu työttömyysturvaan eikä hän välttämättä ole oikeutettu opintorahaan tai opintolainaan. Tällä hetkellä ei myöskään ole olemassa korvaavaa järjestelmää, johon edellä esitetty tuenhakija voisi tukeutua.

Ehdotettu lakimuutos muuttaa aikuiskoulutustuen toimeenpanossa vakiintunutta käsittelykäytäntöä aiemmasta, ja siksi se on haasteellista toimeenpanna. Aikuiskoulutustuen toimeenpanossa tuen saamisen yleiset edellytykset (aikuiskoulutusetuuksista annetun lain 5 §) ratkaistaan ensihakemuksen käsittelyn yhteydessä. Henkilön hakiessa tämän jälkeen tukea maksuun tutkitaan vain maksettavan tuen määrä ja siihen vaikuttavat seikat, kuten henkilön muut tulot haettavan kuukau-

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp Eriävä mielipide 1

den aikana. Tuen kaksivaiheisen hakemisen takia maksuhakemisen prosessi on rakennettu Työllisyysrahastossa siten, ettei maksamisvaiheessa tutkita enää tuen myöntämisen yleisiä ehtoja. Ehdotettu lakimuutos johtaisi siihen, että Työllisyysrahaston tulisi huhtikuussa voimassa olevan lain mukaan myöntää tuenhakijalle oikeus tukeen, kun henkilön opinnot ja tukioikeus alkaisivat vasta 1.8.2024 tai sen jälkeen. Samalla rahaston tulisi kuitenkin ilmoittaa myönteisen päätöksen saaneelle henkilölle siitä, että hallituksen esityksen mukaan tukea ei olisi oikeutta saada myönteisestä tukioikeuspäätöksestä huolimatta. Edellä esitetty aiheuttaa merkittäviä haasteita asiakasneuvontaan ja johtaa tilanteisiin, joissa rahasto joutuu viestimään tukea hakeneelle henkilölle, ettei hänen tule luottaa samaansa päätökseen, jotta hän ei ajaudu taloudelliseen ahdinkoon.

Vaikka lakiehdotuksilla ei puututtaisi takautuvasti jo myönnettyihin etuuksiin, voidaan silti kysyä, puoltaisiko valtiosääntöoikeudellinen luottamuksensuojaperiaate sellaisia siirtymäsäännöksiä, joilla pehmenettäisiin lakkauttamisten vaikutuksia niiden henkilöiden osalta, joiden kohdalla aikuiskoulutustuen tai vuorotteluvapaan työssäoloaikaan/työhistoriaan liittyvät myöntämisedellytykset tulisivat täyteen pian lakien voimaantulon tai siirtymäsäännöksissä määriteltyjen määräaikojen jälkeen. Palkansaajalla saattaa tulla aikuiskoulutustukeen oikeuttava kahdeksan vuoden työssäoloaika tai vuorotteluvapaaseen oikeuttava 20 vuoden työhistoria täyteen heti lakien voimaantuloa seuraavana päivänä. Perustuslakivaliokunta on pitänyt perusteltuna, että tiettyjä eläkejärjestelmän muutoksia — kuten esimerkiksi eläkeiän nosto — toteutetaan asteittain, jotta muutosten vaikutuksia pehmenetään erityisesti lähitulevaisuudessa eläkeiän saavuttaville henkilöille.

Ammattitutkintostipendi

Koulutuksen järjestäjät voivat periä ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksesta maksuja, joiden kustannuksia tutkinnon suorittaneilla on mahdollisuus kattaa jälkikäteen ammattitutkintostipendillä. Ammattitutkintostipendi on ainoa yksinomaan ammatillisen tutkinnon suorittajille suunnattu tukimuoto, joka osaltaan parantaa jatkuvan oppimisen etuuksien kohdentumisongelmia.

Myös ammattitutkintostipendin lopettamisen vaikutuksista tulisi tehdä tarkempia selvityksiä ennen kuin voidaan suunnitella stipendin poistamista. Ammattitutkintostipendin menot ovat kokonaisuudessaan pienet ja sen vaikuttavuudesta ei ole tutkimustietoa, mikä todetaan myös esityksessä. Tuki on toiminut merkittävänä kannustimena varsinkin matalan koulutustason omaaville. Ammattitutkintostipendiä voitaisiin kehittää niin, että se tukisi nykyistä paremmin juuri matalasti koulutettujen koulutustason nostoa. Perusteluissa ammattitutkinnon lakkauttaminen käsitellään erittäin pintapuolisesti ja tutkimusta sen vaikuttavuudesta ei juurikaan ole, joten ennen lakkauttamista vaikutuksia ja kehittämismahdollisuuksia tulisi tutkia tarkemmin.

Ammattitutkintostipendin tavoitteena on tukea jo pitempään työelämässä olleiden aikuisten ammatillista kehittymistä ja osaamisen uudistumista. Stipendi on ennen kaikkea kannustanut suorittamaan jo aloitetun tutkinnon loppuun. Opetus- ja kulttuuriministeriön ammattitutkintostipendiä koskeneessa selvityksessä havaittiin tuen alikäyttöä, jolle ei kuitenkaan pystytty esittämään selvityksessä syytä. Selvitys ei anna riittävää tietopohjaa tai perusteita ammattitutkintostipendin lakkauttamiselle. Aikuiskoulutustuen ohella myös stipendin lakkauttamisen vaikutukset kohdistuvat enemmän naisiin kuin miehiin, sillä 64 prosenttia stipendin saajista on naisia. Esimerkiksi

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp Eriävä mielipide 1

sotealalla tarvitaan edelleen myös ammattitutkinnon ja erityisammattitutkinnon suorittaneita ammattilaisia.

Vuorotteluvapaa

Vuorotteluvapaa on työpaikoilla paikallisesti sovittava järjestely, joka edistää työssä jaksamista ja jolla on todettu olevan myös huomattavia positiivisia vaikutuksia vuorotteluvapaan sijaisten myöhempään työllistymiseen. Vuorotteluvapaaajärjestelmällä on kaksi tärkeää tavoitetta: edistää työntekijän työssä jaksamista ja parantaa työttömän työnhakijan työllistymisedellytyksiä. Vuorotteluvapaan on nähty edistävän vapaalle jäävien työssä jaksamista.

Vuorotteluvapaalla on todettu olevan selviä positiivisia vaikutuksia vuorotteluvapaan sijaisten myöhempään työllistymiseen. Vuorotteluvapaan sijaisista peräti 70 prosenttia oli työllistynyt avoimille työmarkkinoille kuusi kuukautta vuorotteluvapaan päättymisen jälkeen (Aktiivisilta työvoimapolitiisilta palveluilta sijoittuminen vuonna 2019, TEM-analyyseja 107/2021). Vuorotteluvapaan lakkauttaminen ei ole järkevää tai tarkoituksenmukaista, koska selvitysten mukaan vuorotteluvapaan sijaisuus on ollut lyhyen aikavälin työllistymisvaikutuksiltaan paras työvoimapolitiittinen aktiivipalvelu ja vuorotteluvapaa myös edistää työssä jaksamista.

Vuorotteluvapaa on mahdollistanut pitkään työelämässä olleille hengähdystauon ja mahdollisuuden akkujen lataamiseen ja palautumiseen raskaan työn rasituksista. Naispuolisissa vuorotteluvapaan pitäjissä ovat korostuneet erilaiset hoiva-ammattit, kuten lastentarhanopettajat ja sairaanhoitajat. Pienipalkkaisilla sote- ja opetusalan ammattilaisilla ei ole taloudellisesti mahdollista jäädä palkattomille työ-/sapattivapaille. Vaikka vuorotteluvapaakorvaus ei tasoltaan vastaakaan palkkaa, on sen turvin monella ollut kuitenkin mahdollista ottaa suureen tarpeeseen tullut tauko kuormittavasta työstä. Vuorotteluvapaata käyttävät ovat todennäköisesti juuri heitä, joilla olisi ilman tukea suurempi mahdollisuus uupua ja joilla on keskimääräistä suurempi tarve olla pois töistä. Näin ollen onkin positiivinen ilmiö, jos heidän työssäolonsa on myöhemmin tarkastellen samalla tasolla verrokkiryhmän kanssa.

Vuorotteluvapaan lakkauttaminen lisäisi pienipalkkaisten ja hyvätuloisten työntekijöiden eriarvoisuutta ja heikentäisi tasa-arvoa. Hyvätuloisille olisi jatkossakin taloudellisesti mahdollista pitää taukoja työelämästä säästöjensä turvin. Sote- ja opetusalan työntekijöiden palkoista ei juurikaan saa säästöön. Koska kyse on kahdesta vahvasti naisvaltaisesta alasta, johtaisi vuorotteluvapaan lakkauttaminen myös sukupuolten välisen eriarvoisuuden lisääntymiseen. Naiset, jotka Suomessa edelleen kantavat miehiä suuremman vastuun kotitöistä ja lasten sekä iäkkäiden vanhempien hoitamisesta, joutuisivat pakertamaan eläkkeelle jäämiseensä asti ilman mahdollisuutta palauttavaan taukoon samalla kun hyväpalkkaiset miehet pystyisivät edelleen pitämään sapattivapaita. Vuorotteluvapaan poistaminen vähentäisi myös merkittävästi mahdollisuuksia toimia omaishoitajana perheen hetkellisesti kuormittavissa tilanteissa.

Vuorotteluvapaa on tarjonnut monelle työntekijälle myös mahdollisuuden kehittää osaamistaan. Kun työntekijöistä on alalla pulaa ja perustyössäkin joudutaan työntekijäpulan takia tekemään tekemisten välillä kompromisseja, ei oman osaamisen kehittämiseen usein jää laisinkaan aikaa. Myös tästä syystä vuorotteluvapaa puolustaa paikkaansa edelleenkin yhtenä osaamisen kehittämisen mahdollistajana.

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp Eriävä mielipide 1

Vuorotteluvapaan lakkauttaminen vaikuttaa myös työmarkkina-asemaltaan hauraampien ihmisten, kuten osatyökykyisten ja vammaisten ihmisten, työllistymismahdollisuuksiin.

Kehittäminen lakkauttamisen sijaan

Koulutuspolitiikan ja sosiaalipolitiikan näkökulmasta aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamiselle pitäisi harkita vaihtoehtoja. Jos nämä etuudet poistuvat, miten erityisesti jo työelämässä olevat voivat jatkossa rahoittaa tarvittavan täydennys- tai uudelleenoulutuksensa? Vain harvalla palkansaajalla on varaa jäädä pidempikestoiselle opintovapaalle, jos ainoa tapa korvata ansionmenetyksen opintotuki. Elokuusta 2024 alkaen opintotuen tyypillinen määrä on 1 130 euroa kuukaudessa, josta suurin osa eli 850 euroa kuukaudessa on opintolainaa.

Aikuisopiskelijat ovat hyvin erilaisissa elämäntilanteissa, eikä opintolainan ottaminen ole kaikille realistinen vaihtoehto tai se sisältää liian suurien riskien. Aikuiskoulutustuen saajista 56 prosentilla on kotitaloudessa alaikäisiä lapsia, ja monen ammatin palkkataso on sellainen, että lainan ottaminen on mahdotonta. Lisäksi monet vammaiset ihmiset ovat pienituloisia ja aikuiskoulutustuki on tarjonnut mahdollisuuden kehittää omaa osaamistaan ja parantaa työmarkkina-asemaa.

Jatkuvan oppimisen kokonaiskuvassa aikuiskoulutustuki on vain yksi osa. Osaamisen päivittämisen on oltava mahdollista, ja siihen on oltava realistiset mahdollisuudet koko työuran ajan. Osaamisen päivittäminen voi tarkoittaa olemassa olevan osaamisen syventämistä tai laajentamista tai kokonaan uuden osaamisen hankkimista, mikä voi tarkoittaa myös alanvaihtoa.

Aikuiskoulutustuen uudistuksessa tulee huomioida myös muut suunnitteilla olevat jatkuvaan oppimiseen vaikuttavat uudistukset. Näitä ovat muun muassa korkeakoulujen jatkuvan oppimisen valtionrahoituksen vähentäminen ja avointen yliopistojen osallistumismaksujen korottaminen vastaavasti. Tämä saattaa lisätä myös aikuisopiskelijoiden välistä eriarvoisuutta, sillä joillakin on mahdollisuus vahvistaa osaamistaan, mutta vähävaraisemmilla ei.

Työn ohessa suoritettavaan osaamisen päivittämiseen tulee löytyä uusia ratkaisuja ja rahoittajia. Korkeakoulujen rahoituskehiksestä ei voida osoittaa lisäresursseja jatkuvaan oppimiseen, mutta esim. pienten osaamiskokonaisuuksien eteneminen voi kehittyä palvelemaan työelämän tarpeita laajasti siten, että myös työnantajat ovat niistä halukkaita myös maksamaan. Korkeakoulujen rahoitusmallin tulisi kuitenkin myös huomioida tarve lisätä opintojen osakokonaisuuksien suoritushenkilöiksi. Nyt rahoitusmallin uudistukset kannustavat päinvastoin aina kokonaisen tutkinnon suorittamiseen.

Aikuiskoulutustukea käsiteltiin valtiovarainministeriön alkuvuonna 2023 julkaisemassa Julkisen talouden meno- ja rakennekartoituksessa. Siinä todetaan, että nykymuotoinen aikuiskoulutustuki kohdistuu merkittäväällä tavalla korkeakoulutetuille, sillä suuri osa tuen saajista on jo vähintään yhden korkeakoulututkinnon suorittaneita.

Julkisen rahoituksen tehokkuuden lisäämiseksi aikuiskoulutustuki voitaisiin valtiovarainministeriön mielestä kohdentaa nykyistä paremmin matalasti koulutetuille. Jos halutaan matalasti koulutettuja enemmän elinikäisen oppimiseen piiriin, aikuiskoulutustuen lakkauttaminen ei ole oikea

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp Eriävä mielipide 1

keino. Sen sijaan on puututtava esteisiin, joita nämä ihmiset kohtaavat elinikäiseen oppimiseen osallistumisessa. On siis kehitettävä erilaista hakevaa toimintaa ja opetuksen järjestäjien yhteistyötä sekä työikäisten oppimisvalmiuksia ja oppimisen tukea. Lisäksi on vahvistettava ohjausta ja tukitoimenpiteitä.

Tukea tulisi kehittää siten, että se vastaisi paremmin sille asetettuihin odotuksiin tuen käyttäjien ja tuettujen opintojen osalta. Esillä on ollut tuen edellytyksenä olevan työhistoriavaatimuksen madaltaminen niiden henkilöiden osalta, joilla on vain perusasteen koulutus. Aikuiskoulutustuen kehittämistä selvittäneet selvityshenkilöt esittivät voimassa olevan tuen rinnalle luotavia ohjelmallisia tukimalleja, jotka kohdistettaisiin tietyille ryhmille, kuten esimerkiksi perusasteen koulutuksen varassa oleville. Tuen kohdentumista olisi myös mahdollista kehittää siten, että tuettavaan koulutukseen sisällytettäisiin tarveharkintaa. Tukea myönnettäisiin ensisijaisesti sellaisille koulutusaloille, joilla on pulaa koulutetusta työvoimasta. Tällöin tuki vastaisi paremmin työmarkkinoiden tarpeisiin. Tällainen malli käynnistettiin Ruotsissa vastikään Suomen mallista oppien.

Ammattitutkintostipendin lakkauttamisen vaihtoehtona olisi esimerkiksi stipendioikeuden rajaaminen vain niihin henkilöihin, jotka suorittavat ensimmäisen ammattitutkintonsa. Tämä vaihtoehto toisi myös säästöjä julkisiin menoihin ja kohdistaisi stipendin niihin henkilöihin, jotka eniten hyötyvät tutkinnon suorittamisesta.

Tavoiteltujen säästöjen ja työllisyyden muutoksen mittaluokka on niin huomattava, että vaihtoehtoiset ratkaisumallit, joilla saavutettaisiin esityksessä ehdotettuja toimia vastaava muutos julkisen talouden säästöjen ja työllisyyden muutoksen sisällä, edellyttäisivät laajempaa etuusjärjestelmien tarkastelua ja vaihtoehtojen vaikutusten arviointia, eikä tällaisia muutoksia olisi mahdollista saattaa voimaan tavoitellussa aikataulussa. Laajemmin, koko valtiontalouden kannalta tarkasteltuna, vaihtoehtojen mallien hakeminen esimerkiksi veroratkaisut huomioon ottaen ei yksittäisessä hallituksen esityksessä ole mahdollista.

Yhteisvaikutuksena aikuiskoulutustuen lakkauttamisen vaikutukset kasaantuvat. Ne heikentäisivät erityisesti naisvaltaisten julkisen sektorin alojen työntekijöiden urakehitysmahdollisuuksia sekä vähentäisivät korkeakoulutetun työvoiman tarjontaa jo nykytilanteessa työvoimapulasta kärsivillä kasvatusaloilla sekä terveys- ja hyvinvointialoilla (ks. esim. Keva, 2021). Onkin aiheellista pohtia, miten hallituksen esityksen laajasti ymmärretyt kokonaisvaikutukset edistävät sukupuolten tasa-arvoa ”talousarvioprosessissa, keskeisissä uudistuksissa ja hankkeissa” hallituksen ohjelman mukaisesti.

Lainapainotteiseen malliin siirtyminen myös suosisi miehiä ja hyväpalkkaisia korkeakoulutettuja aloja, joilla on parempi lainan takaisinmaksun mahdollisuus. Näin ollen osalla olisi työelämän keskellä suuremmat taloudelliset mahdollisuudet opintoihin, millä olisi syventäviä vaikutuksia koulutukselliseen eriarvoisuuteen.

Hallituksen esityksessä lakkautusten arvioidut vaikutukset ovat lähinnä taloudellisia ja organisatorisia, korostetun määrällisiä ja mitattavissa olevia suureita. Tämä jättää paljon kysymyksiä auki: Hallituksen tavoitteena on ohjelmansa mukaisesti ”hyvä työelämä”. Tämä edellyttää ”ihmisten työkyvyn ja työhyvinvoinnin vahvistumista sekä työn ja perheen yhteensovittamista”. On

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp
Eriävä mielipide 1

huomattava, että aikuiskoulutustuella sekä vuorotteluvapaalla tapahtuneella opiskelulla on myös oma yleinen merkityksensä työkyvyn ja työhyvinvoinnin ylläpitäjänä. Tämänkaltaiset, pitkälle laadulliset ja hankalammin todennettavat vaikutukset ovat kuitenkin jääneet pohtimatta hallituksen esityksen perusteluissa. Tilanteessa, jossa hallitusohjelman mukaisesti ”hyvinvoinnin edistämisen ja työkyvyttömyyden sekä sairauksien ennaltaehkäisyn merkitys korostuu, jotta ei menetä vuosia työelämässä”, myös potentiaalisia laadullisempia vaikutuksia esimerkiksi työkykyyn ja työhyvinvointiin tulisi ottaa huomioon.

Aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamisen sijaan niitä pitäisi kehittää vastaamaan osaavan työvoiman kohtaanto-ongelman sekä muuttuvan työelämän ja osaamistarpeen vaatimuksia.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että lakiehdotus hylätään.

Helsingissä 10.4.2024

Nasima Razmyar sd
Eeva-Johanna Eloranta sd
Tuula Haatainen sd
Inka Hopsu vihr

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp Eriävä mielipide 2

Eriävä mielipide 2

Perustelut

Keskustan sivistysvaliokuntaryhmä jakaa hallituksen tavoitteen vahvistaa julkista taloutta lisäämällä työn kannustimia ja purkamalla työn vastaanottamista estäviä kannustinloukkuja. Talous pitää laittaa kuntoon ja yhteiskuntamme kehittäminen kestäväälle pohjalle. Tämä siksi, että meillä olisi hyvinvointivaltio myös tulevaisuudessa. Talouden kasvu ja työpaikat ovat kestävin ratkaisu Suomen velka- ja alijäämäongelmiin.

Keskusta näkee välttämättömänä, että työelämää pitää uudistaa. Uudistuksia pitää kuitenkin tehdä siten, että ne tapahtuvat oikeudenmukaisesti ja vaikutukset on arvioitu kokonaisvaltaisesti. Elinikäinen oppiminen on myös tavoite, jota on usean hallituskauden ajan edistetty, mutta tällä esityksellä hallitus on antamassa viestin siitä, ettei itsensä kehittäminen olisi kaikissa elämänvaiheissa kannattavaa.

Laki aikuiskoulutustuen, vuorotteluvapaan ja ammattistipendin lakkauttamisesta on yksi Orpon hallituksen useista esityksistä vähentää julkisia menoja ja lisätä työllisyyttä. Aikuiskoulutustuen lakkauttamisella pyritään vähentämään julkisia menoja 175 miljoonalla eurolla vuodessa ja lisäämään työllisyyttä 10 000 työllisellä vuodessa. Vuorotteluvapaajärjestelmän lakkauttamisen arvioidaan vähentävän julkisia menoja 27 miljoonalla eurolla ja ammattitutkintostipendin lakkauttamisen 11,5 miljoonalla eurolla vuodessa.

Keskustan valiokuntaryhmä ei kannata aikuiskoulutustuen lakkauttamista hallituksen esittämällä tavalla, koska tuen lakkauttaminen pahentaisi entisestään erityisesti naisvaltaisten sote-alojen ja varhaiskasvatuksen sekä opetusalan työvoimapulaa ja vaikeuttaisi lakisääteisten palveluiden järjestämistä. Keskusta esittää mallia, joka ottaa huomioon työvoimapulasta kärsivät alat, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon alan sekä kasvatus- ja opetusalan.

Keskustan valiokuntaryhmä ei kannata myöskään vuorotteluvapaajärjestelmän lakkauttamista hallituksen esittämällä tavalla. Keskusta esittää kehitettäväksi nykyjärjestelmän pohjalta mallia, joka kohdentaisi vuorotteluvapaan erityisesti läheis- ja omaishoidon tarpeisiin.

Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen

Keskusta ei kannata aikuiskoulutustukijärjestelmän lakkauttamista hallituksen esittämällä tavalla. Tuen lakkauttaminen pahentaisi entisestään erityisesti naisvaltaisten sosiaali- ja terveydenhuollon alan sekä kasvatus- ja opetusalan työvoimapulaa ja vaikeuttaisi hyvinvointialueiden lakisääteisten palvelujen järjestämistä. Kunta- ja hyvinvointialoilla ammattitehtävät ovat säädeltyjä ja niiden kelpoisuusehdot edellyttävät myös tutkintopohjaista lisä- ja täydennyskoulutusta. Lisäksi viime vuosina on lisätty julkisen sektorin henkilöstömitoituksia ja kelpoisuusehtoja tarkentavaa lainsäädäntöä, mikä puolestaan lisää alan tutkintojen suorittamisen tarvetta.

Työvoiman saatavuuteen ja hyvinvointiin vastaamiseksi erilaiset taloudelliset tuet hankkia uutta osaamista matalapalkkaisilla naisvaltaisilla aloilla ovat tärkeä väline. Etlan vuoden 2021 tutki-

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp Eriävä mielipide 2

muksen mukaan aikuiskoulutustuen työllisyys- ja ansiovaikutukset ovat suurimmat sosiaali- ja terveysalalla. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaiseman Työvoimabarometrin (2023) mukaan eniten pulaa on lähihoitajista, sairaanhoitajista, sosiaalityön erityisasiantuntijoista, varhaiskasvatuksen opettajista ja erityisopettajista. Aikuiskoulutustukea käytetään juuri sote-, pelastus- sekä opetus- ja kasvatusalalla, joilla osaamisen kehittämisen tarve on suurinta.

Työllisyysrahaston tuoreen tilaston mukaan vuonna 2023 aikuiskoulutustukea hakeneiden määrä sote-alalla kasvoi verrattuna vuoteen 2022. Sote-alan osaamistaan kasvattavia tuensajia oli vuonna 2023 yhteensä 10 801 henkilöä. Heistä sote-alan sisällä kouluttautui 3 425 henkilöä ja toiselta alalta sote-alalle kouluttautui 7 376 henkilöä. Sote-alalta toiselle alalle kouluttautuneita oli 2 218 henkilöä.

Vuonna 2023 opetus- ja kasvatusalalle kouluttautui yli 1 500 henkilöä, joista alan vaihtajien osuus oli 91 %. Myös näillä aloilla tarvitaan työn luonteen ja säädettyjen tehtävien vuoksi tutkin-
topohjaista lisä- ja täydennyskoulutusta, jolla omaa ammatillista osaamista laajennetaan tai syvennetään esimerkiksi lähihoitajasta sairaanhoitajaksi, sosionomista sosiaalityöntekijäksi, varhaiskasvatuksen lastenhoitajasta varhaiskasvatuksen opettajaksi ja luokanopettajasta erityisopettajaksi.

Keskustan valiokuntaryhmän mielestä aikuiskoulutustuki on ollut tärkeä keino edistää työssä jaksamista ja työurien pituutta. Aikuiskoulutustuki on tarjonnut vaikuttavan jatkuvan oppimisen väylän, joka on motivoinut etenemään työuralla, kehittymään oma-aloitteisesti sekä vähentämään kuormitusta nykyisessä työssä.

Keskusta pitää valitettavana, ettei hallituksen esityksen vaikutusarvioinneissa ole tuotu esille sitä, mikä vaikutus tuen lakkauttamisella olisi pätevyysedot täyttävän henkilöstön saatavuuteen eri toimialoilla, eikä tuen lakkauttamisen vaikutuksia eri ammattialojen mahdollisuuteen nostaa omaa osaamis- ja koulutustasoa työuran aikana. Hallituksen esitys ei myöskään ota huomioon aikuiskoulutustuen vaikutusta työssä jaksamiseen, etenemismahdollisuuksiin ja työhyvinvointiin.

Aikuiskoulutustuki on mahdollistanut jo aiemmin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattitutkin-
non omaaville henkilöille koulutustason nostamisen ja etenemisen alalla uusiin tehtäviin. Sosiaali- ja terveydenhuollon opintoihin sisältyviä käytännön työelämässä tapahtuvia pitkiä harjoitteluja ei yleensä ole mahdollisia suorittaa kokopäiväisen palkkatyössä työskentelyn ohessa. Hallituksella on ohjelmassaan kannatettava oppilashuollon tuen uudistus, jonka hyvä toteuttaminen vaatii entisestään lisää mm. erityisopettajia ja kuraattoreita. Aikuiskoulutustuella on koulutettu jopa 45 % erityisopettajista, joten tuki on ollut olennainen osaajien saatavuuden suhteen.

Keskusta pitää ongelmallisena, ettei hallituksen esityksessä ole mitään konkreettisia toimenpiteitä, joilla turvattaisiin aikuisten kouluttautuminen jatkossa. Asiantuntijakuulemisten perusteella korvaavan mallin ja aikuiskoulutustuen lakkauttamisen väliin olisi jäämässä jopa kolmen vuoden mittainen aukko. Työvoimapula-aloilla voi olla siis kolmen vuoden tauko aikuiskoulutuksen rahoitusmallista, jonka odotetaan korvautuvan yritysten, kuntien ja hyvinvointialueiden kustantamalla koulutuksilla, mikä johtaa erityisesti julkisella sektorilla epätasa-arvoiseen asemaan rahoittajatahon varallisuuden perusteella. Siksi emme voi tukea hallituksen esitystä tämän muotoisena,

Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp Eriävä mielipide 2

vaan esitämme mallia, joka ottaa huomioon erityisesti säädeltyjen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kasvatus- ja opetusalojen erityistarpeet, ettei julkisen sektorin osajapula entisestään heikene.

Keskusta näkee perusteet rajata ja kohdentaa aikuiskoulutustukea nykyistä tarkemmin. Tuen lakkautuksen sijaan tuen saamisen ehtoja tulee määritellä uudelleen esimerkiksi asettamalla tuensajille yläikäraja ja alentamalla keskimääräistä tukitasoa. Keskustan tavoitteena on, että aikuiskoulutuksen tukitarve puolittuisi.

Vuorotteluvapaan lakkauttaminen

Keskusta ei kannata vuorotteluvapaajärjestelmän lakkauttamista hallituksen esittämällä tavalla, sillä esitetyt muutokset vaikuttaisivat kielteisesti esimerkiksi läheis- ja omaishoitajiin sekä läheis- ja omaishoidon edellytyksiin.

Hoivan tarpeen määrällisen kasvun vuoksi läheis- ja omaishoidon edellytyksiä ei saisi heikentää. Orpon hallituksen tavoitteena on edistää läheis- ja omaishoidon sekä ansiotyön yhdistämistä, mutta esitetyt uudistukset ovat vastoin tätä tavoitetta.

Vuorotteluvapaa on mahdollistanut läheis- ja omaishoitoa. Se on tarjonnut taloudellisesti turvattun mahdollisuuden olla lyhytaikaisesti poissa ansiotyöstä ja keskittyä hoivaan esimerkiksi kuormittavassa työ- ja/tai omaishoitotilanteessa. Vuorotteluvapaa on toiminut monille omaishoitajille henkireikänä vaativassa ansiotyön ja läheis- ja omaishoidon yhteensovittamisessa, kun esimerkiksi perheen lapsi on sairastunut pitkäaikaissairauteen ja on tarvittu vanhemman läsnäoloa hoidon järjestämiseksi ja hoidon aikana, mutta vielä tätä yleisemmin etenkin keski-ikäisillä naisilla omien vanhempien tai appivanhempien hoivatilanteessa.

Työssäjaksaminen on työurien pidentämisen osalta keskeistä. Vuorotteluvapaalla on vuorottelijan työssä jaksamista ja työhyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Myös sijaisten työllistymistä edistävä vaikutus avoimille työmarkkinoille vuorotteluvapaasijaisuuden jälkeen on ollut merkittävä asia. Hallituksen esityksen vaikutusarvioinneissa ei työhyvinvoinnin ulottuvuutta oteta lainkaan huomioon.

Keskustan valiokuntaryhmän mielestä vuorotteluvapaajärjestelmää tulisikin kehittää sen lakkauttamisen sijaan. Vuorotteluvapaajärjestelmä tulisi kohdentaa niille henkilöille, jotka haluavat yhteensovittaa läheis- ja omaishoidon vallitsevaan elämäntilanteeseensa esimerkiksi sairaan lapsen tai ikääntyneen läheisensä hoitamisessa. Keskusta haluaa edistää kaikkia keinoja vahvistaa läheis- ja omaishoitajuutta, sillä se on yhteiskunnalle kustannustehokasta ja hoidettaville henkilöille inhimillinen, yleensä toivottu ratkaisu.

Ammattistipendin lakkauttaminen

Keskustan valiokuntaryhmä hyväksyy ammattistipendijärjestelmän lakkauttamisen.

**Valiokunnan lausunto SiVL 3/2024 vp
Eriävä mielipide 2**

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että työelämä- ja tasa-arvovaliokunta ottaa hallituksen esitystä koskevassa mietinnössään huomioon edellä olevan ja

että työelämä- ja tasa-arvovaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi kaksi lausumaa. (Eriävän mielipiteen lausumaesitykset)

Eriävän mielipiteen lausumaesitykset

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus kehittää nykyisen aikuiskoulutustukijärjestelmän tilalle mallin, joka huomioi erityisesti säädeltyjen sote-, kasvatusta- ja opetusalojen erityistarpeet, ettei julkisen sektorin osaaajapula entisestään heikkene.

2. Eduskunta edellyttää, että hallitus kehittää nykyisen vuorotteluvapaajärjestelmän tilalle mallin, joka kohdennetaan läheis- ja omaishoidon tarkoitukseen.

Helsingissä 10.4.2024

Hanna Kosonen kesä
Hanna-Leena Mattila kesä